

Αρ. Φακ.: Α/Π 692/2018

Αρ. Τηλ.: 22 405 501

**ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ
ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΧΩΡΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΣΤΗΝ
ΠΑΦΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΓΙΟΡΤΗΣ ΤΟΥ ΡΑΜΑΖΑΝΙΟΥ**

Λευκωσία, 11 Μαΐου 2018

1. Η κ. Salpy Eskidjian, Διευθύντρια του Γραφείου “Religious Track of the Cyprus Peace Process” (στο εξής RTCYPP) που λειτουργεί υπό την αιγίδα της Πρεσβείας της Σουηδίας στην Κύπρο υπέβαλε παράπονο με επιστολή της, ημερομηνίας 8 Μαΐου 2018. Συγκεκριμένα, η κ. Eskidjian έθεσε υπόψη μου το ζήτημα που έχει προκύψει σε σχέση με την εξεύρεση χώρου λατρείας για τη Μουσουλμανική κοινότητα στην Πάφο ενόψει και της έναρξης της γιορτής του Ραμαζανιού στις 15 Μαΐου 2018. Ειδικότερα, όπως αναφέρεται στην επιστολή υποβολής του παραπόνου, από τον Οκτώβριο 2017 οι συναρμόδιες υπηρεσίες αποφάσισαν τον τερματισμό της λειτουργίας του τεμένους στην Κάτω Πάφο και ακολούθως οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν τόσο από την μουσουλμανική κοινότητα όσο και από το RTCYPP για την εξεύρεση άλλου χώρου για τις λατρευτικές ανάγκες των μουσουλμάνων στην Πάφο δεν απέδωσαν.
2. Στο μεσοδιάστημα, όπως αναφέρει η παραπονούμενη, οι μουσουλμάνοι αναγκάστηκαν να προσεύχονται στον εξωτερικό χώρο του τεμένους της Κάτω Πάφου, ο οποίος, πέραν της ακαταλληλότητάς του, δεν μπορεί να ανταποκριθεί στον αριθμό των πιστών, καθώς η μουσουλμανική κοινότητα της Πάφου αριθμεί περίπου 1500 μέλη.
3. Ακολούθως, ο Μουφτής και εκπρόσωποι της τοπικής μουσουλμανικής κοινότητας απευθύνθηκαν στο Τμήμα Αρχαιοτήτων με το αίτημα όπως παραχωρηθεί το Μεγάλο Τζαμί στον Μούτταλο για το διάστημα του Ραμαζανιού. Σύμφωνα με την παραπονούμενη, το αίτημα τους απορρίφθηκε από το Τμήμα Αρχαιοτήτων με επιστολή ημερομηνίας 4 Μαΐου 2018, με την αιτιολογία ότι δεν είναι κατάλληλο λόγω έλλειψης χώρων υγιεινής και λόγω προγραμματισμένων εργασιών συντήρησης που θα ξεκινήσουν σύντομα.
4. Ως αποτέλεσμα των πιο πάνω, η παραπονούμενη αναφέρει ότι, λίγες ημέρες πριν την έναρξη του Ραμαζανιού, δεν διαφαίνονται οποιεσδήποτε ενέργειες των αρμόδιων αρχών για εξεύρεση χώρου λατρείας κατά τη διάρκεια του Ραμαζανιού, παρά τα επανειλημμένα αιτήματα της μουσουλμανικής κοινότητας.

5. Ασκώντας τις αρμοδιότητες που μου παρέχουν οι περί Επιτρόπου Διοικήσεως Νόμοι του 1991 μέχρι 2014 και ο περί Καταπολέμησης των Φυλετικών και ορισμένων άλλων διακρίσεων Νόμος [42(1)/2004] αποφάσισα να προβώ σε σχετική Τοποθέτηση για το εν λόγω θέμα, καθώς φαίνεται να ανακύπτει ζήτημα όσον αφορά τη διασφάλιση των θρησκευτικών δικαιωμάτων μιας μεγάλης μερίδας του τοπικού πληθυσμού αλλά και του σεβασμού της διαφορετικότητας και της αρμονικής συνύπαρξης.

II. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Θρησκευτική ελευθερία

6. Το δικαίωμα στην ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας αποτελεί θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα, το οποίο διασφαλίζεται τόσο από το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας όσο και από αριθμό διεθνών συνθηκών όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου την οποία η Κυπριακή Δημοκρατία είναι από τις πρώτες χώρες που έχει κυρώσει με νόμο.
7. Η κατοχύρωση της θρησκευτικής ελευθερίας, ως έκφανση μιας πολύ προσωπικής και εσωτερικής ελευθερίας, η οποία περιλαμβάνει την ελευθερία σκέψης και συνείδησης αλλά κυρίως την διασφάλιση ότι αυτή μπορεί να εκδηλώνεται ελεύθερα αποτέλεσε το περιεχόμενο προστασίας και άλλων διεθνών νομοθετικών κείμενων που αποτελούν τον πυρήνα του διεθνούς δικαίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹ και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου².

¹ Άρθρο 18

² Άρθρο 10: Ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας

8. Πέρα των πιο πάντων διεθνών συμβάσεων το ίδιο το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας στο **Άρθρο 18, παρ.1 έως 3 του Συντάγματος** προνοεί ότι:

«...1. Έκαστος έχει το δικαίωμα ελευθερίας σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας.»

2. Όλες οι θρησκείες, των οποίων τα δόγματα και οι ιεροτελεστίες δεν είναι μυστικές, είναι ελεύθερες.

3. Όλες οι θρησκείες είναι ίσες ενώπιον του νόμου. [...]»

9. Επιπρόσθετα, στην **παράγραφο 4** του πιο πάνω Άρθρου του Συντάγματος αναφέρεται ότι καθένας είναι ελεύθερος και έχει το δικαίωμα να πρεσβεύει και να εκδηλώνει τη θρησκεία του ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις μέσω της λατρείας, διδασκαλίας, ασκήσεως ή τηρήσεων των τύπων είτε ατομικά είτε συλλογικά, κατ'ιδίαν ή δημόσια και να μεταβάλλει τη θρησκεία ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις. Το δικαίωμα ελευθερίας σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας υπόκειται μόνο σε περιορισμούς που κρίνονται αναγκαίοι για την δημόσια τάξη και ασφάλεια, την υγεία, τα δημόσια ήθη και για την προστασία των συνταγματικών δικαιωμάτων και ελευθεριών³.

10. Καθίσταται δε, προφανές ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγμάτωση της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης αποτελεί η ελευθερία εκδήλωσης της θρησκείας και ειδικότερα μέσω της λατρείας.

11. Άμεσα συνυφασμένα με την ελευθερία άσκησης της λατρείας είναι και τα δικαιώματα της συνάθροισης για θρησκευτικούς σκοπούς, δικαιώματα τα οποία αναγνωρίζονται σε κάθε δημοκρατική κοινωνία και δύναται αλλά και επιβάλλεται να απολαμβάνουν όλοι οι διαμένοντες σε ένα κράτος, ανεξάρτητα από το καθεστώς παραμονής τους.

³ Άρθρο 18, εδάφιο 6 Συντάγματος της Κύπρου

12. Τόσο η Συνταγματική κατοχύρωση όσο και η κύρωση με νόμους των διεθνών συμβάσεων που προστατεύουν θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα όπως η ελευθερία θρησκευτικής συνειδήσεως με αυξημένη τυπική ισχύ έναντι των τυπικών νόμων, οδηγούν σε ένα και μοναδικό δρόμο. Τον απόλυτο σεβασμό αυτού του δικαιώματος με όλες τις προεκτάσεις ως προς τον τρόπο εκδήλωσης του, τόσο από την πολιτεία όσο και από κάθε πρόσωπο ξεχωριστά .
13. Η οποιαδήποτε διάκριση (άμεση ή έμμεση) σε βάρος οποιασδήποτε θρησκείας που τα δόγματα δεν είναι μυστικά απαγορεύεται . Ο σεβασμός των ατομικών δικαιωμάτων δεν είναι επιλογή αλλά επιταγή.
14. Η πολιτισμικότητα, οι πρόσφυγες που βρίσκονται σε τροχιά και οι νέες πολιτικοοικονομικές εξελίξεις που διέπουν την σύνθεση μιας νέας τάξης πραγμάτων επιβάλλουν την αρμονική συνύπαρξη με αλληλοσεβασμό στην διαφορετικότητα, στα έθιμα, στις παραδόσεις, αξίες και την θρησκεία.
15. Η Πολιτεία θα πρέπει να είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει τον πυρήνα που κουβαλά ο κάθε άνθρωπος και να συνδράμει στην διασφάλιση της απρόσκοπτης εκδήλωσης οποιουδήποτε θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος όπως είναι η ελευθερία θρησκευτικής συνειδήσεως. Τέτοια προστασία αποτελεί η εξασφάλιση ενός χώρου άσκησης και εκδήλωσης της θρησκευτικής ελευθερίας. Σε κάθε άλλη περίπτωση η Πολιτεία κινδυνεύει να κατηγορηθεί και να καταδικαστεί για παραβίαση θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος.
16. Η νομολογία του ΕΔΔΑ [Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου] είναι πλούσια για καταδίκες κρατών που παραβίασαν ή παρέλειψαν να πάρουν μέτρα για διασφάλιση στην άσκηση του δικαιώματος θρησκευτικής ελευθερίας σε κάθε μορφή η οποία αυτή δύναται να εκδηλώνεται εφόσον δεν παραβιάζονται δικαιώματα τρίτων προσώπων και δεν διακυβεύονται ζητήματα ασφαλείας δημόσιας τάξης και υγείας .
17. Ενδεικτικά αναφέρω την υπόθεση **Witnesses and Others v. Turkey (applications nos. 36915/10 and 8606/13)** όπου το ΕΔΔΑ διαπίστωσε

παραβίαση του άρθρου 9 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα στην ελευθερία της σκέψης συνείδησης και θρησκείας).

18. Η απόφαση αφορούσε την αδυναμία εξεύρεσης ενός κατάλληλου χώρου για άσκηση και εκδήλωση της θρησκευτικής ελευθερίας. Συγκεκριμένα το Δικαστήριο ανέφερε :

«The Court found in particular that the congregations in question were unable to obtain an appropriate place in which to worship on a regular basis, which amounted to such a direct interference with their freedom of religion that it was neither proportionate to the legitimate aim pursued, that is to say the prevention of disorder, nor necessary in a democratic society. The Court considered that the domestic court had taken no account of the specific needs of a small community of believers and noted that the impugned legislation made no mention of that type of need, whereas, given the small number of adherents, the congregations in question needed not a building with a specific architectural design but a simple meeting room in which to worship, meet and teach their beliefs...

Court therefore concluded that the domestic courts had taken no account of the specific needs of a small community of believers, and noted that the impugned legislation was completely silent on this type of need on the part of small communities, even though the small number of adherents meant that the congregations in question needed not a building with a specific architectural design but a simple meeting room in which to worship, meet and teach their beliefs...

Furthermore, the Court noted that the administrative authorities tended to use the potential of the legislation at issue to impose rigid, indeed prohibitive, conditions on the exercise of worship by minority denominations...»

Από την πιο πάνω απόφαση προκύπτει ότι η μη παροχή κατάλληλου μέρους για εκδήλωση της θρησκευτικής ελευθερίας, **έστω και απλού χώρου** και όχι απαραίτητα χώρου κατάλληλα διαμορφωμένους ως χώρου λατρείας, δημιουργεί άμεση παρέμβαση στο δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας .

III. ΣΧΟΛΙΑ- ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

19. Η θρησκευτική ελευθερία, με τις ειδικότερές εκφάνσεις της βρίσκεται στον πυρήνα των ατομικών δικαιωμάτων και η απρόσκοπτη άσκησή της πρέπει να διασφαλίζεται για κάθε πρόσωπο . Η πραγμάτωση και η ουσιαστική διασφάλιση και προστασία της ελευθερίας αυτής, χρειάζεται συνεχή προσπάθεια και κυρίως συντονισμός όλων των εμπλεκόμενων αρχών που αποτελούν μέρος της Πολιτείας .
20. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στη διασφάλιση της θρησκευτικής ελευθερίας για το κάθε πρόσωπο και κάθε ομάδα προσώπων με κοινά χαρακτηριστικά κουλτούρας και θρησκείας, είναι πρωταγωνιστικός.
21. Ειδικότερα για την πόλη της Πάφου, που έχει ανακηρυχθεί και πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης για το 2017, η διασφάλιση του σεβασμού της θρησκευτικής ελευθερίας και του πολιτισμικού πλουραλισμού αποτελεί ένα αγώνα που θα πρέπει να κερδηθεί και για το σκοπό αυτό, απαραίτητη είναι η αποφασιστική δράση της τοπικής αυτοδιοίκησης.
22. Στην υπό κρίση περίπτωση, ομάδα των μουσουλμάνων έθεσε το ζήτημα ενώπιον των αρχών ζητώντας να συζητηθούν διάφορες άλλες εναλλακτικές λύσεις για επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού που είναι η άσκηση της θρησκευτικής ελευθερίας .
23. Η μουσουλμανική κοινότητα εξέφρασε επανειλημμένα τις ανησυχίες της όσον αφορά την εξεύρεση κατάλληλου χώρου, χωρίς όμως να βρεθεί η κατάλληλη λύση από τις αρμόδιες αρχές μέχρι σήμερα, ούτως ώστε κατά τη διάρκεια του άμεσα επικείμενου Ραμαζανιού που αρχίζει στις 15 Μαΐου 2018 να υπάρξει διαθέσιμος χώρος λατρείας.

24. Με βάση το σύνολο των στοιχείων που τέθηκαν υπόψη μου, έχω την άποψη ότι το ζήτημα **χρήζει άμεσης εξέτασης** και απαιτείται η λήψη αποτελεσματικών μέτρων από τις αρμόδιες αρχές, ώστε να εξυπηρετηθούν οι θρησκευτικές και λατρευτικές ανάγκες των μουσουλμάνων της Πάφου ακόμη και σε ένα απλό μέρος που δύναται να χρησιμοποιηθεί προσωρινά ως χώρος λατρείας.
25. Ειδικότερα εισηγούμαι όπως το Υπουργείο Εσωτερικών, ο Έπαρχος Πάφου, ο Δήμος Πάφου και το Τμήμα Αρχαιοτήτων, όπου απαιτείται, προχωρήσουν σε όλες τις απαιτούμενες ενέργειες ώστε, ως προσωρινή λύση, εξευρεθεί κατάλληλος χώρος για παραχώρηση στην μουσουλμανική κοινότητα κατά τη **διάρκεια του Ραμαζανιού**. Οι σχετικές διευθετήσεις θα πρέπει, φυσικά, να αποφασιστούν σε άμεση συνεργασία και συνεννόηση με τους εκπροσώπους της μουσουλμανικής κοινότητας οι οποίοι πιθανόν να πρέπει να συμφωνήσουν σε ορισμένες προϋποθέσεις που δύναται να τεθούν μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών για σκοπούς διασφάλισης της υγείας, της τάξης και τα θεμελιώδη δικαιώματα τρίτων προσώπων.
26. Υποβάλλω την παρούσα τοποθέτηση στον Υπουργό Εσωτερικών στον Έπαρχο Πάφου και στον Δήμαρχο Πάφου για τις άμεσες ενέργειες τους, κοινοποιώντας την, παράλληλα και στην Διευθύντρια Τμήματος Αρχαιοτήτων για τις νενομισμένες ενέργειες τους .

Μαρία Στυλιανού – Λοττίδη

Επίτροπος Διοικήσεως και

Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Φορέας Ισότητας και Καταπολέμησης των Διακρίσεων